

חוברת עבודה

לשון ועברית

כיתה י'

תוכן העניינים

מבוא	2
פרק 1: חלקי המשפט	3
פרק 2: סוגי משפטים והמרות	8
פרק 3: קשרים לוגיים ומילות קישור	13
פרק 4: מערכת הצורות: שורש, בניין ומשקל	18
פרק 5: שם המספר	22
פרק 6: הבנת הנקרא: מאמר עיוני ומאמר עמדה	26
פרק 7: כתיבה: טיעון וכתיבה ממצגת	30
חזרה – מה למדנו?	35
תשובות	39

מבוא

שלום לתלמידות ולתלמידי כיתה י'!

בחיבה העליונה הלשון היא כלי לחשיבה, לקריאה ולכתיבה. בחוברת הזאת נלמד את חלקי המשפט, את סוגי המשפטים וההמרות ביניהם, את הקשרים הלוגיים ומילות הקישור, את מערכת הצורות (שורש, בניין ומשקל), את שם המספר, ונתרגל קריאה של מאמר עיוני ומאמר עמדה, כתיבת טיעון וכתיבה ממצגת.

בכל פרק תמצאו הסבר קצר, דוגמאות, כלל «זכרו!», דף עבודה, תרגול נוסף ודף סיכום. בסוף החוברת – חזרה כללית ושני מבחנים מסכמים: רמה בסיסית ו-🎯 רמה גבוהה. החומר מכין אתכם לבחינות הבגרות בעברית. בהצלחה!

חלקי המשפט

פרק 1

עיקרי המשפט

מתחילים מהנשוא, ואחריו מוצאים את הנושא.

סוג המשפט	מה הנשוא?	דוגמה
פועלי	פועל	נושא התלמידים נשוא הציגו עבודה.
שמני	שם עצם, שם תואר או צירוף יחס	נושא הים נשוא שמני סוער.
שמני עם אוגד	שם, ולפניו אוגד	נושא הדרך אוגד הייתה נשוא שמני ארוכה.

המשלימים

חלק	למה הוא מצטרף?	דוגמה
מושא	לפועל, לרוב אחרי מילת יחס	מושא סיפרה על המסע
תיאור	לפעולה – זמן, מקום, סיבה, אופן	תיאור זמן בבית, בערב, בזהירות תיאור מקום בבית, בערב, בזהירות תיאור אופן בזהירות
לזואי	לשם עצם	לזואי ספר מרתק

הסגר

1. מביע עמדה, הסבר או מקור.
2. מופרד בפסיקים, במקפים או בסוגריים.
3. בלעדיו המשפט נשאר שלם.

דוגמאות:

הפרויקט, ^{הסגר} **כך נמסר**, יושלם בקיץ.

^{הסגר} **לדעתי**, ההחלטה נכונה.

זכרו! מתחילים תמיד מהנשוא: שואלים «מה נאמר כאן?», ואז «על מי או על מה?» – כך מוצאים את הנושא. רק אחר כך מזהים את המשלימים.

דוגמה פתורה: במשפט «בבוקר נסגר הכביש הראשי» המילה «בבוקר» היא ____.

1. הנשוא: נסגר; הנושא: הכביש.
2. «בבוקר» עונה על השאלה «מתי?» – זו נסיבה של הפעולה.

התשובה: תיאור זמן

1 נתחו את המשפט: «אתמול הציגה הלהקה הצעירה מופע חדש באולם העירוני».

מה כתוב במשפט	חלק המשפט
	נשוא
	נושא
	מושא
	תיאור זמן
	תיאור מקום
	לואי של «הלהקה»

2 פועלי או שמני?

א. השאלה הזאת קשה.

○ פועלי ○ שמני

ב. התלמידים יגישו את העבודה מחר.

○ פועלי ○ שמני

ג. אחי היה שחקן כדורסל.

○ פועלי ○ שמני

3 הוסיפו הסגר מתאים במקום הקו.

א. _____, הנסיעה התבטלה בגלל מזג האוויר.

ב. הספר, _____, יצא לאור לפני שנה.

4 הסבירו במילים שלכם את ההבדל בין תיאור ללואי, ותנו דוגמה לכל אחד.

5 מצאו את הנשוא בכל משפט וכתבו אותו.

א. בסוף השבוע ייפתח הקניון החדש. – הנשוא: _____

ב. הילדים בגן שמחים מאוד. – הנשוא: _____

ג. אתמול הייתה הרצאה מעניינת. – הנשוא: _____

ד. המורה לספרות היא סופרת. – הנשוא: _____

6 מיינו את המשפטים: פועלי או שמני?

השמיים בהירים. | הרוח נשבה חזק. | החנות תהיה פתוחה. | הם יחזרו מחר. |
העבודה הזאת מצוינת. | אכלנו ארוחת ערב.

פועלי	שמני

7 מתחו קו מעל הלוואי בכל משפט וכתבו מעל הקו «לוואי». ליד המשפט כתבו את שם העצם שהלוואי מתאר.

א. קראתי ספר מרתק.

ב. הדלת של הכיתה נעולה.

ג. פגשנו תיירים מצרפת.

ד. התלמידים החדשים הגיעו.

8 התאימו כל תיאור לשאלה שהוא עונה עליה.

טור א

1. בערב

2. בפארק

3. בגלל הגשם

4. כדי להצליח

5. במהירות

טור ב

איך? ☐

מדוע? ☐

איפה? ☐

מתי? ☐

לשם מה? ☐

9 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

נכון / לא נכון

א. במשפט «הספר על השולחן» הנשוא הוא «על השולחן».

נכון / לא נכון

ב. מושא בא תמיד אחרי המילה «את».

נכון / לא נכון

ג. הסגר יכול לבוא בתוך סוגריים.

10 נתחו את המשפט: «לפני הבחינה חזרו התלמידים על החומר בספרייה».

חלק המשפט	מה כתוב במשפט
נשוא	
נושא	
מושא	
תיאור זמן	
תיאור מקום	

11 הוסיפו לכל משפט הסגר שמציין מקור או עמדה.

א. _____, המשחק יתקיים כרגיל.

ב. התוכנית, _____, תצא לדרך בחודש הבא.

ג. _____, זו הייתה ההחלטה הנכונה.

12 הרחיבו את המשפט «הילדים שיחקו» בעזרת מושא, תיאור זמן, תיאור מקום

ולוואי. כתבו את המשפט החדש.

סוגי משפטים והמרות

פרק 2

שלושה סוגי משפטים

סוג	איך בנוי?	דוגמה
פשוט	גרעין אחד של נושא ונושא (אפשר חלקים כוללים)	<p>נשוא (נושא כלול)</p> <p>קנינו</p> <p>מושאים כוללים</p> <p>לחם וגבינה.</p>
מאוחד	שני משפטים עצמאיים ושווים	<p>משפט א</p> <p>ירד גשם,</p> <p>מילת קישור</p> <p>משפט ב</p> <p>אבל יצאנו.</p>
מורכב	משפט עיקרי ופסוקית התלויה בו	<p>פסוקית תיאור זמן</p> <p>כשירד גשם,</p> <p>משפט עיקרי</p> <p>נשארנו בבית.</p>

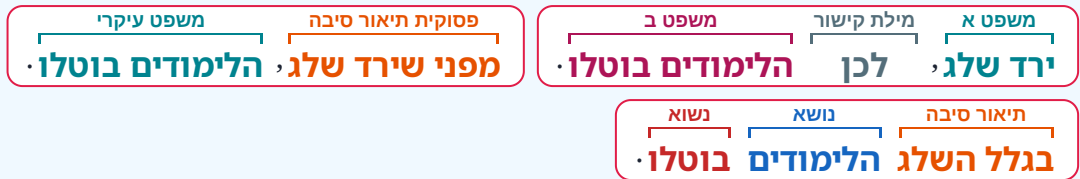
סוגי פסוקיות שכיחים

פסוקית	מילת שעבוד לדוגמה	דוגמה
מושא	שִׁי	<p>פסוקית מושא</p> <p>ביקשו שנגיע.</p>
לוואי	שִׁי, שבו	<p>פסוקית לוואי</p> <p>הספר שקראתי</p>
תיאור זמן	כאשר, עד שִׁי	<p>פסוקית תיאור זמן</p> <p>כשהגענו</p>
תיאור תכלית	כדי שִׁי	<p>פסוקית תיאור תכלית</p> <p>כדי שלא נאחר</p>
תיאור ויתור	אף על פי שִׁי	<p>פסוקית תיאור ויתור</p> <p>אף על פי שהיה קר</p>

איך ממירים?

1. שומרים על המשמעות ועל הקשר הלוגי.
2. מאוחה: מילת קישור בין שני משפטים (לכן, אבל).
3. מורכב: מילת שעבוד ופסוקית (מפני ש-, אף על פי ש-).
4. פשוט: צירוף שמני במקום פסוקית (בגלל, למרות).

אותו רעיון בשלושה מבנים:

זכרו! כדי להבחין בין מאוחה למורכב שואלים: אפשר לשים נקודה בין החלקים, וכל חלק יעמוד לבד? אם כן – מאוחה. אם חלק אחד תלוי בשני – מורכב.

דוגמה פתורה: «המשחק נדחה, כי המגרש היה רטוב» הוא משפט ____.

1. «כי המגרש היה רטוב» אינו עומד לבדו – הוא מסביר את הסיבה.
2. זו פסוקית תיאור סיבה התלויה בעיקרי.

התשובה: מורכב

1 מיינו את המשפטים לפי סוגם.

למדנו הרבה ועברנו את המבחן.	למדנו הרבה, ולכן עברנו את המבחן.
מי שלמד עבר את המבחן.	התלמידים והמורים יצאו לטיול.
ירד שלג, והכבישים נחסמו.	כשירד שלג, הכבישים נחסמו.

פשוט	מאוחה	מורכב

2 התאימו כל פסוקית לסוג שלה.

טור א

טור ב

1. כדי שנבין את החומר

מושא ☐

2. אם יירד גשם

תיאור ויתור ☐

3. אף על פי שהיה עייף

תיאור תכלית ☐

4. שהגיע אתמול

תיאור תנאי ☐

5. שהטיול נדחה

לוואי ☐

3 הפכו למשפט פשוט. השלימו את הצירוף החסר.

א. כאשר הסתיים השיעור, יצאנו להפסקה. – יצאנו להפסקה.

ב. מפני שהיה עומס, הרכבת איחרה. – הרכבת איחרה.

4 כתבו משפט מורכב עם פסוקית תיאור זמן, ומשפט מאוחה עם קשר של ניגוד.

5 השלימו מילת שעבוד מתאימה ליצירת משפט מורכב.

א. נצא לטיול _____ יפסיק הגשם.

ב. הוא התאמן _____ יוכל להשתתף בתחרות.

ג. _____ שהיה עייף, הוא המשיך ללמוד.

6 כתבו את סוג המשפט ונמקו בקצרה.

נימוק	סוג	משפט
		המורה והתלמידים יצאו לחצר.
		כשהגענו, החנות כבר נסגרה.
		ירד שלג, והלימודים בוטלו.

7 מתחו קו מעל הפסוקית בכל משפט, וכתבו מעל הקו את סוגה.

א. מי שמגיע ראשון מקבל מקום טוב.

ב. אני יודעת שהוא צודק.

ג. הבית שבו גרנו נהרס.

ד. אם תתאמנו, תצליחו.

8 התאימו את המשפט העיקרי לפסוקית שמסלימה אותו בהיגיון.

טור א

טור ב

1. נשארנו בבית

☐ אף על פי שהיה חולה.

2. הדלקנו את האור

☐ מפני שהיה סוער בחוץ.

3. הוא הגיע לאימון

☐ כשתחזור מהטיול.

4. נדבר על זה

☐ כדי שנוכל לקרוא.

9 הרכיבו משני המשפטים משפט אחד עם פסוקית לוואי. כתבו רק את הפסוקית.

א. קראתי ספר. הספר זכה בפרס. – קראתי ספר _____.

ב. פגשנו את השכנה. השכנה עברה לגור לידנו. – פגשנו את השכנה _____.

10 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

א. «כי» יכולה לפתוח פסוקית סיבה.

נכון / לא נכון

ב. במשפט מורכב אין משפט עיקרי.

נכון / לא נכון

ג. אפשר להמיר משפט מאוחד במשפט מורכב בלי לשנות את המשמעות.

נכון / לא נכון

11 המירו את המשפט «בגלל המחלה נעדרתי מהלימודים» למשפט מורכב ולמשפט מאוחד.

12

קשרים לוגיים ומילות קישור

פרק 3

הקשרים ומילות הקישור

קשר	מילות קישור	דוגמה
סיבה	כי, מפני ש-, בגלל	נשארנו, כי ירד גשם.
תוצאה	לכן, לפיכך, על כן	ירד גשם, לכן נשארנו.
ניגוד	אבל, אולם, לעומת זאת	הוא שקט, ואילו היא פטפטנית.
ויתור	אף על פי ש-, למרות, בכל זאת	אף על פי שירד גשם, יצאנו.
תכלית	כדי ש-, כדי ל-, על מנת	יצאנו מוקדם כדי לא לאחר.
תנאי	אם, אילו, בתנאי ש-	אם תבואו, נשמח.

לפני שם או לפני פסוקית?

לפני שם עצם	לפני פסוקית
בגלל הרעש	מפני שהיה רעש
למרות העייפות	אף על פי שהיינו עייפים
לפני הטיול	לפני שיצאנו לטיול

איך בודקים?

1. מחליפים במילה אחרת מאותו קשר – המשמעות נשמרת?
2. ויתור: היה צפוי שלא יקרה, ובכל זאת קרה.
3. לא משלבים שתי מילות קישור לאותו קשר באותו משפט.

זכרו! כדי לבדוק את מילת הקישור, נסו להחליף אותה במילה אחרת מאותו קשר. אם המשמעות נשמרת – בחרתם נכון. «בגלל» ו«למרות» לבדן באות לפני שם עצם; לפני פסוקית כותבים «מפני ש־», «אף על פי ש־» (או «בגלל ש־», «למרות ש־»).

דוגמה פתורה: הכביש נחסם, _____ הגענו באיחור. (תוצאה)

1. החלק השני הוא תוצאה של הראשון.

2. מילת תוצאה מתאימה: לכן.

התשובה: לכן

1 מיינו את מילות הקישור לפי הקשר.

לפיכך | מפני ש־ | אף על פי כן | כתוצאה מכך | משום ש־ | למרות

סיבה	תוצאה	ויתור

2 השלימו מילת קישור לפי הקשר שבסוגריים.

א. הוא לא בא לאימון, _____ שהיה חולה. (סיבה)

ב. קראתי את ההוראות פעמיים, _____ טעיתי. (ויתור)

ג. _____ תסיימו את המשימה, תוכלו לצאת. (תנאי)

3 בחרו את המשפט התקין.

א. איזה משפט תקין?

- בגלל החום, ולכן נשארנו בבית.
- בגלל החום נשארנו בבית.
- בגלל היה חם נשארנו בבית.

ב. איזה משפט תקין?

- למרות העומס, הספקנו הכול.
- למרות העומס, אבל הספקנו הכול.
- למרות היה עומס, הספקנו הכול.

4 המירו את המשפט כך שיביע קשר של ויתור במקום קשר של סיבה: «מפני שהיה קר, נשארנו בבית».

5 התאימו מילת קישור לקשר שהיא מביעה.

טור א

1. על מנת

2. בתנאי ש-

3. חוץ מ

4. או

5. כתוצאה מכך

טור ב

☐ ברירה

☐ תנאי

☐ תוצאה

☐ תכלית

☐ צמצום

6 השלימו מילת קישור מהמחסן.

אלא ש- | לכן | אף על פי כן | כמו

א. הכביש נחסם, _____ נסענו בדרך עוקפת.

ב. התוכנית מצוינת, _____ היא יקרה מאוד.

ג. החדר היה צפוף; _____, כולם נהנו.

ד. היא שרה _____ זמרת מקצועית.

7 ניגוד או ויתור? קראו וקבעו אם הקביעה נכונה.

נכון / לא נכון

א. «אחי אוהב חורף, ואילו אני אוהבת קיץ» – קשר של ניגוד.

נכון / לא נכון

ב. «אף על פי שהתאמנו, הפסדנו» – קשר של ניגוד.

נכון / לא נכון

ג. «הוא עייף, אבל ממשיך לעבוד» – אפשר לראות בזה ויתור.

8 כתבו את הקשר הלוגי בין שני חלקי המשפט.

משפט	הקשר
כשיגיע האביב, נצא לטיול.	
הוא למד כל הלילה כדי להצליח.	
אילו התאמנת, היית מצליח.	
כולם עברו, פרט לשניים.	

9 מצאו בכל משפט את מילת הקישור וכתבו את הקשר.

א. משום שהשעון לא צלצל, איחרנו.

ב. הם נשארו בבית, ואילו אנחנו יצאנו.

ג. נכתוב את העבודה יחד, אחרת לא נספיק.

ד. יתרה מזו, התוכנית חוסכת זמן.

10 המירו את הקשר: כתבו את המשפט מחדש עם קשר של תוצאה במקום קשר של סיבה.

א. נשארנו בבית, כי ירד גשם. – ירד גשם, _____ נשארנו בבית.

ב. הוא הצליח, משום שהתאמן. – הוא התאמן, _____ הצליח.

11 כתבו שני משפטים על אותו מצב – «ההצגה התחילה באיחור» – אחד עם קשר של סיבה ואחד עם קשר של ויתור.

12

מערכת הצורות: שורש, בניין ומשקל

פרק 4

שבעת הבניינים

בניין פעיל	בניין סביל	דוגמה
פעל	נפעל	שבר, נשבר
פיעל	פועל	סידר, סודר
הפעיל	הופעל	הדליק, הודלק
התפעל	–	התלבש, התכתבו

כשעיצור נעלים

- נ' בתחילת השורש נבלעת: הפיל (נ־פ־ל).
- י' בסוף השורש מתחלפת או נעלמת: בנה, בניתי (ב־נ־י).
- א' בסוף השורש כתובה אך לא נשמעת: מצאנו (מ־צ־א).
- מחפשים מילה מאותה משפחה: נפילה, בנייה.

משקלים ודרכי תצורה

דרכ	דוגמה
שורש ומשקל	מספרה (מִקְטָלָה – מקום)
בסיס וצורן	עיתונאי = עיתון + אי
הלחם בסיסים	רמזור = רמז + אור
ראשי תיבות	צה"ל

זכרו! כשהשורש לא ברור, מחפשים מילה אחרת מאותה משפחה שבה כל העיצורים נראים: «הפיל» – «נפילה», ולכן השורש נ־פ־ל.

 דוגמה פתורה: השורש של «הפילו» הוא ____.

1. העיצורים שנראים: פ, ל.

2. במשפחת המילים יש «נפילה» – חסרה נ' בתחילת השורש.

התשובה: נ־פ־ל

1 השלימו את צורת הסביל.

פעיל	סביל
פינה	
הזמין	
גילה	
הדפיס	

2 באיזה בניין הפועל?

א. התכתבנו

○ פיעל ○ התפעל ○ הפעיל

ב. נגשתי

○ נפעל ○ פעל ○ פיעל

ג. מסבירה

○ פיעל ○ הפעיל ○ הופעל

3 כתבו את שם הפעולה של הפועל.

א. סידר – _____

ב. הדליק – _____

ג. התרגש – _____

ד. שמר – _____

4 הסבירו מה ההבדל במשמעות בין «לבש», «הלביש» ו«התלבש».

5 מיינו את הפעלים לפי הבניין.

נסגר | סידר | הדליק | התרחץ | נכנס | טיפל | הסביר | התלבש

נפעל	פיעל	הפעיל	התפעל

6 מצאו את השורש. היעזרו במילה אחרת מאותה משפחה.

א. הגיע – _____ (רמז: נגיעה)

ב. יָפֵלוּ – _____ (רמז: נפילה)

ג. בָּנוּ – _____ (רמז: בנייה)

ד. נִקְרָא – _____ (רמז: קריאה)

7 התאימו כל שם פעולה לבניין של הפועל שממנו נגזר.

טור א

1. כתיבה

2. סידור

3. הדלקה

4. התרגשות

5. היכנסות

טור ב

פעל ☐

הפעיל ☐

התפעל ☐

נפעל ☐

פיעל ☐

8 כתבו את השורש ואת המשקל, ומה המשקל מציין.

משמעות	משקל	שורש	מילה
			נגר
			מאפייה
			אדמת
			שביר

9 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

- א.** «מגדלור» נוצר מהלחם של «מגדל» ו«אור».
- ב.** «עיתונאי» נוצר בדרך של שורש ומשקל.
- ג.** בבניין הופעל הפעולה נעשית לנושא.

נכון / לא נכון

נכון / לא נכון

נכון / לא נכון

10 כתבו את הפועל בבניין המבוקש, באותו שורש.

- א.** לבש (הפעיל) – הוא _____ את התינוק.
- ב.** כתב (התפעל) – הם _____ במשך שנים.
- ג.** שבר (נפעל) – הכוס _____ .

11 כתבו ליד כל מילה את דרך התצורה שלה.

- א.** כדורגל
- ב.** מנכ"ל
- ג.** מטבחון
- ד.** טלוויזיה
- ה.** תלמיד

12 המציאו מילה חדשה בעברית בעזרת הלחם בסיסים או בסיס וצורן, הסבירו את משמעותה ואת דרך יצירתה.

פרק 5 שם המספר

זכר או נקבה?

המספר מתאים למין שם העצם.

מספר	עם שם בזכר	עם שם בנקבה
3	שלושה ספרים	שלוש מחברות
10	עשרה ספרים	עשר מחברות
15	חמישה עשר ספרים	חמש עשרה מחברות

לפני שם מיודע

1. 10–2 באים בצורת הנסמך.
2. מעל 10 – צורת הנפרד.

דוגמאות:

שני הילדים, שתי הבנות שלושת הספרים, שלוש המחברות עשרים התלמידים

מקרים מיוחדים

מקרה	כלל	דוגמה
מאות	«מאה» נקבה	שלוש מאות
אלפים	«אלף» זכר	שלושת אלפים
תאריך	היום בזכר	בשלושה במאי
שעה, עמוד, קו	מספר סתמי בנקבה	בשעה שמונה

זכרו! כדי לבחור צורה, שאלו קודם: מה מינו של שם העצם? אחר כך: האם הוא מיודע? רק אז כתבו את המספר. «מאה» – נקבה, «אלף» – זכר.

דוגמה פתורה: בטיול השתתפו ____ (4) בנות.

1. «בנות» – נקבה, והשם אינו מיוחד.

2. עם נקבה ב־3–10 באה הצורה בלי יָה.

התשובה: ארבע

1 השלימו את המספר במילים.

א. קנינו _____ (7) עטים.

ב. קנינו _____ (7) מחברות.

ג. ישבו שם _____ (13) נשים.

ד. עברו _____ (2) הדקות.

2 מיינו לפי מין שם העצם שהמספר מונה.

ארבעה שבועות | ארבע שנים | תשעה חודשים | עשר דקות | שלושה עשר שירים

אחת עשרה תמונות

שם בזכר	שם בנקבה

3 בחרו את הצורה התקינה.

א. באירוע השתתפו ____ אורחים.

○ מאתיים ○ שתי מאות ○ שני מאות

ב. הוא סיים במקום ה____.

○ אחד עשר ○ אחד עשרה ○ אחת עשר

4 כתבו במילים את תאריך הלידה שלכם (היום והחודש) ואת מספר האנשים בביתכם.

5 כתבו כל צירוף בצורת הנסמך, עם שם מיודע (למשל: שלושת הילדים).

נפרד	נסמך ומיודע
שלושה ילדים	
ארבע מחברות	
שני מורים	
שמונה ימים	

6 התאימו את המספר לשם העצם המתאים לו.

טור א

טור ב

1. שלוש

☐ שאלות

2. שלושה

☐ פרקים

3. אחת עשרה

☐ חודשים

4. אחד עשר

☐ שנים

7 תקין או לא תקין? תקנו את הלא תקינים.

א. בכיתה יש שלושים ושניים תלמידים.

ב. נפגשנו בשעה שלושה.

ג. הוא גר בקומה העשירית.

ד. קניתי חמישה עגבניות.

נכון / לא נכון

נכון / לא נכון

נכון / לא נכון

נכון / לא נכון

8 כתבו במילים את המספרים שבמתכון.

א. _____ (2) כוסות קמח

ב. _____ (3) ביצים

ג. _____ (4) כפות סוכר

ד. כפית _____ (1) של מלח

9 כתבו ליד כל צירוף אם המספר בו מונה, סודר או סתמי.

א. הפרק הרביעי

ב. ארבעה פרקים

ג. עמוד ארבע

ד. בשעה ארבע

10 כתבו את התאריך במילים.

א. ב־14 בפברואר – ב־ _____ בפברואר

ב. ב־2 בינואר – ב־ _____ בינואר

ג. ב־28 באוקטובר – ב־ _____ באוקטובר

11 כתבו את המאות והאלפים במילים.

מספר	במילים
200	
700	
2,000	
8,000	

12 כתבו מתכון קצר למאכל שאתם אוהבים, ובו לפחות חמש כמויות כתובות במילים.

הבנת הנקרא: מאמר עיוני ומאמר עמדה

פרק 6

שני סוגי מאמרים

סוג	המטרה	מה יש בו
עיוני	להסביר תופעה או רעיון	סיבות, היבטים, השוואות
עמדה	לשכנע	טענה, נימוקים, ביסוס, טענת נגד והפרכה

שלושה ממדי הבנה

ממד	מה עושים?	דוגמה לשאלה
איתור מידע	מוצאים פרט כתוב	מה הסיבה ל-...?
פרשנות והיסק	מבינים מה שלא נאמר במפורש	מדוע הכותב...?
הערכה ביקורתית	שופטים ומנמקים	האם הנימוק משכנע?

כך עונים על שאלת הערכה

1. כותבים עמדה ברורה.
2. מוסיפים נימוק אחד או שניים.
3. מבססים בהפניה מדויקת לטקסט.

זכרו! בתשובה לשאלת הערכה: עמדה ברורה (משכנע או לא), נימוק אחד או שניים, וציטוט או הפניה מדויקת לטקסט. «אני חושב שכן» בלי ביסוס איננה תשובה.

דוגמה פתורה: שאלה כמו «מדוע לדעתכם בחר הכותב בדוגמה הזאת?» בודקת ____.

1. התשובה לא כתובה במפורש בטקסט.

2. צריך להסיק את כוונת הכותב.

התשובה: פרשנות והיסק

1 איזה ממד הבנה בודקת כל שאלה?

א. באיזו שנה נפתח המרכז?

○ איתור מידע ○ פרשנות והיסק ○ הערכה ביקורתית

ב. האם הדוגמה בפסקה 3 משכנעת? נמקו.

○ איתור מידע ○ פרשנות והיסק ○ הערכה ביקורתית

ג. מה הקשר בין פסקה 2 לפסקה 3?

○ איתור מידע ○ פרשנות והיסק ○ הערכה ביקורתית

2 התאימו את צירוף הפתיחה למבנה הלוגי שהוא מסמן.

טור א

1. «הגורם המרכזי לכך הוא...»

2. «כדי להתמודד עם הקושי...»

3. «בניגוד לעבר, כיום...»

4. «לתופעה כמה היבטים: ראשית...»

טור ב

הכללה ופירוט ☐

בעיה ופתרון ☐

סיבה ותוצאה ☐

השוואה ☐

3 נכון או לא נכון?

נכון / לא נכון

א. במאמר עמדה הכותב מציג טענה ומנמק אותה.

נכון / לא נכון

ב. טבלה בטקסט היא קישוט ואין צורך לקרוא אותה.

4 בחרו כתבה מעיתון או מאתר חדשות לבני נוער. כתבו: מה סוג הטקסט, מה

המבנה הלוגי שלו, ושאלה אחת מכל ממד הבנה.

5 מיינו את המשפטים: עובדה או דעה?

האספלט סופג חום. | זה הפתרון הטוב ביותר. | עץ מאדה מים דרך העלים.
כל עירייה חייבת לטעת עצים. | בלילות חמים קשה להירדם. | גגות לבנים מכוערים.

עובדה	דעה

6 כתבו את משמעות המילה לפי ההקשר.

- א. «התופעה מכונה אי חום» – מכונה: _____
 ב. «הממצאים מעידים על שינוי» – ממצאים: _____
 ג. «יש לשקול את המחיר» – לשקול: _____

7 כתבו את המבנה הלוגי שמתאים לכל תיאור של טקסט.

המבנה הלוגי	הטקסט
	מסביר מדוע נוצרות סופות ומה קורה אחריהן
	משווה בין רכבת לאוטובוס
	מציג את בעיית הפקקים ושלוש דרכים להקל עליה
	מתאר את שלבי ייצור הנייר

כמה זמן מסך?*

- 1 | בסקר שנערך בבית ספר תיכון נשאלו תלמידים כמה שעות ביום הם מבליים מול מסכים. רוב התלמידים דיווחו על שלוש עד חמש שעות ביום, ומיעוטם על יותר משש שעות. התלמידים שבילו פחות זמן מול המסך דיווחו שהם ישנים טוב יותר.
- 4 | מארגני הסקר ממליצים לקבוע «שעה בלי מסך» לפני השינה. לדבריהם, הצעד הקטן הזה יכול לשפר את השינה ואת הריכוז בבוקר.

* נכתב על ידי רונית שושני, 2015. מתוך: «בין השורות» – כתב עת לחינוך.

8 לפי הקטע «כמה זמן מסך?»: נכון או לא נכון?

נכון / לא נכון

א. רוב התלמידים דיווחו על יותר משש שעות מסך ביום.

נכון / לא נכון

ב. המארגנים ממליצים על שעה בלי מסך לפני השינה.

9 הערכה: האם הסקר מוכיח שמסכים פוגעים בשינה? נמקו.

10 התאימו כל מונח להגדרה שלו.

טור א

טור ב

1. משפט מפתח

☐ המשפט שמבשר את נושא הפסקה

2. טקסט בלתי רציף

☐ דעה הפוכה לעמדת הכותב

3. טענת נגד

☐ הבנה של מה שלא נאמר במפורש

4. היסק

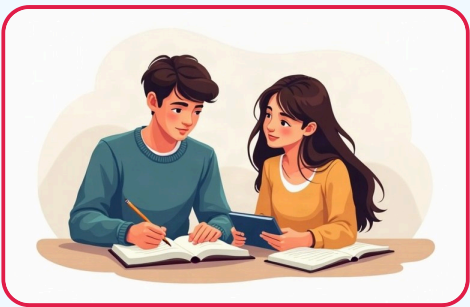
☐ טבלה, תרשים או איור

11 כתבו שאלת הערכה אחת ושאלת היסק אחת על הקטע «כמה זמן מסך?», וענו על אחת מהן.

מקום לכתיבה, לסיכום אישי ולתרגול נוסף

כתיבה: טיעון וכתיבה ממזגת

פרק 7

רכיבי הטיעון

רכיב	מה הוא?	דוגמה
טענה	העמדה של הכותב	כדאי להתחיל ללמוד מאוחר יותר.
נימוק	מדוע הטענה נכונה	בני נוער נרדמים מאוחר.
ביסוס	עובדה, נתון או דוגמה	מחקרים על שיעור הגוף
טענת נגד והפרכה	דעה הפוכה ותשובה לה	יש הטוענים...; אולם...
מסקנה	חזרה מחוזקת לטענה	לכן יש לשנות את השעה.

כתיבה ממזגת – שלבים

- קוראים את שני המקורות ומסמנים היבטים משותפים.
- פותחים בהצגת הנושא.
- כותבים לפי היבטים, ולא מקור אחרי מקור.
- מציינים את המקור של כל רעיון, במילים שלכם.

ניסוחים שימושיים:

בעוד שמקור א מדגיש..., מקור ב...

שני המקורות עוסקים ב...

משלב ותקינות

1. משלב רשמי, בלי סלנג.
2. התאם בין נושא לנשוא.
3. פיסוק: נקודה, פסיק, נקודתיים, מירכאות.

זכרו! לפני הכתיבה – תכננו בטבלה קצרה: טענה, שלושה נימוקים, ביסוס לכל נימוק, טענת נגד והפרכה. בכתיבה ממצגת – טבלה של היבטים, ומה אומר כל מקור על כל היבט.

דוגמה פתורה: «במחקר נמצא שתלמידים שישנו שמונה שעות הצליחו יותר במבחן»
הוא ____ של הטיעון.

1. המשפט מביא ממצא של מחקר.
2. ממצא שתומך בנימוק הוא ביסוס.

התשובה: ביסוס

1 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

- א.** בכתיבה ממצגת מסכמים קודם את המקור הראשון ורק אחר כך את השני.
- ב.** טענת נגד מחלישה תמיד את הטיעון.
- ג.** כל פסקה בגוף המאמר עוסקת בנימוק אחד.

2 המירו לניסוח רשמי.

- א.** «זה סתם בזבוז זמן» – _____
- ב.** «הם נורא עייפים בבוקר» – _____

3 כתבו פסקת נימוק אחת (4–5 משפטים) בעד הטענה «כדאי שבכל בית ספר תהיה גינה». פתחו במשפט מפתח והוסיפו ביסוס.

4 כתבו טענת נגד לטענה «יש לבטל את שיעורי הבית», והפריכו אותה במשפט אחד.

5 מיינו את הצירופים לפי תפקידם בטקסט טיעון.

לדעתי, יש ל-... ראשית, נוסף על כך, יש הטוענים כי אולם, לסיכום,

הצגת טענה	פתיחת נימוק	הצגת טענת נגד	הפרכה	סיום

6 התאימו כל נימוק לביסוס המתאים לו.

טור א

טור ב

1. פעילות גופנית משפרת את הריכוז.

☐ בשנה שנפתחה הספרייה הוכפל מספר הספרים שהושאלו.

2. ספרייה בבית הספר מעודדת קריאה.

☐ תזונאים ממליצים לא לצאת מהבית על בטן ריקה.

3. ארוחת בוקר חשובה.

☐ במחקר נמצא שתלמידים שהתעמלו בבוקר פתרו יותר תרגילים.

7 השלימו מילה מאזכרת המחליפה את מה שנאמר לפני כן.

הדבר | תופעה זו | הצעה זו | אלה

א. מספר המתנדבים עלה. _____ מלמדת על שינוי בחברה.

ב. הוצע לקצר את ההפסקה. _____ עוררה ויכוח.

ג. התלמידים הגישו שלוש בקשות. _____ נבדקו בוועדה.

ד. התחבורה השתפרה, ו _____ הקל על התושבים.

8 תכננו טיעון בנושא «האם כדאי להתחיל את יום הלימודים בשעה תשע?».

מה תכתבו	רכיב
	טענה
	נימוק 1 וביסוס
	נימוק 2 וביסוס
	טענת נגד
	הפרכה

9 קראו את הפסקה וכתבו ליד כל משפט את תפקידו.

- יש להאריך את ההפסקה הגדולה.
- הפסקה קצרה לא מאפשרת לאכול בנחת.
- תלמידים רבים מספרים שהם אוכלים בחיפזון.
- יש הטוענים שהארכת ההפסקה תאריך את יום הלימודים.
- אולם אפשר לקצר מעט את השיעורים.

10 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

- בכתיבה ממזגת מותר להעתיק משפטים שלמים מהמקורות.
- בסקירה ממזגת לא מביעים עמדה אישית.
- פסקת סיום בטיעון חוזרת לטענה ומחזקת אותה.

11 תקנו את הפיסוק: הוסיפו את סימן הפיסוק החסר.

- יש שלושה סוגים של נימוקים _____ עובדות, דוגמאות ודעת מומחים.
- המורה אמרה _____ «הגישו עד מחר».
- ראשית _____ חשוב להגדיר את הנושא.

12

חזרה – מה למדנו?

1 נתחו את המשפט: «בשנה שעברה פרסמה העירייה תוכנית חדשה לשימור הרחובות הוותיקים».

מה כתוב במשפט	חלק המשפט
	נשוא
	נושא
	מושא
	לואי של «תוכנית»
	תיאור זמן

2 פשוט, מאוחה או מורכב?

א. מי שמתאמן בקביעות משתפר.

פשוט מאוחה מורכב

ב. הרכבת איחורה, ולכן החמצנו את תחילת ההצגה.

פשוט מאוחה מורכב

ג. בגלל התקלה ברכבת החמצנו את תחילת ההצגה.

פשוט מאוחה מורכב

3 השלימו מילת קישור מתאימה לפי הקשר שבסוגריים.

א. _____ שהזהירו אותו, הוא יצא בלי מטרייה. (ויתור)

ב. קראנו את ההוראות היטב _____ לא לטעות. (תכלית)

ג. המחשב התקלקל, _____ לא הגשתי את העבודה בזמן. (תוצאה)

ד. _____ תסיימו מוקדם, תוכלו לעזור לחברים. (תנאי)

4 כתבו שורש, בניין או משקל, ודרך תצורה.

מילה	שורש או בסיס	בניין / משקל / דרך תצורה
הודלק		
מכבסה		
מטבחון		
התכתבות		

5 כתבו את המספרים במילים.

- א.** בתחרות השתתפו _____ (18) נערות.
ב. קראתי את _____ (4) הפרקים הראשונים.
ג. האירוע ייערך ב־ _____ (30) בנובמבר.
ד. בספרייה יש _____ (3,000) ספרים.

6 התאימו כל מונח להגדרה שלו.

טור א

טור ב

1. טענה

☐ שיפוט הטקסט ונימוק בעזרתו

2. ביסוס

☐ עובדה, נתון או דוגמה התומכים בנימוק

3. הפרכה

☐ טקסט חדש הבנוי ממידע של כמה מקורות

4. כתיבה ממזגת

☐ תשובה לטענת הנגד

5. הערכה ביקורתית

☐ העמדה שהכותב מבקש להוכיח

7 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

א. הסגר הוא חלק הכרחי במבנה המשפט.

ב. פועל והופעל הם בניינים סבילים.

ג. היום בחודש נקרא בצורת נקבה: «בשלוש במאי».

ד. בכתיבה ממזגת מארגנים את המידע לפי היבטים.

נכון / לא נכון

נכון / לא נכון

נכון / לא נכון

נכון / לא נכון

8 כתבו פסקת טיעון קצרה (5–6 שורות) בנושא «האם כדאי שכל תלמיד יתנדב בקהילה?». שלבו בה טענה, נימוק, ביסוס ולפחות שלוש מילות קישור.

כל הכבוד!

סיימתי את חוברת העבודה בלשון ועברית לכיתה י'.

חתימת המורה

שם התלמיד/ה

תשובות לחוברת

פרק 1: חלקי המשפט

1 נתחו את המשפט: «אתמול הציגה הלהקה הצעירה מופע חדש באולם העירוני».

חלק המשפט	מה כתוב במשפט
נשוא	הציגה
נושא	הלהקה
מושא	מופע
תיאור זמן	אתמול
תיאור מקום	באולם העירוני
לואי של «הלהקה»	הצעירה

2 פועלי או שמני?

א. השאלה הזאת קשה.

○ פועלי • שמני

ב. התלמידים יגישו את העבודה מחר.

○ פועלי • שמני

ג. אחי היה שחקן כדורסל.

○ פועלי • שמני

3 הוסיפו הסגר מתאים במקום הקו.

א. למרבה הצער, הנסיעה התבטלה בגלל מזג האוויר.

ב. הספר, כך סיפרה לי המורה, יצא לאור לפני שנה.

4 הסבירו במילים שלכם את ההבדל בין תיאור ללואי, ותנו דוגמה לכל אחד.

תשובה אפשרית: תיאור מוסר את נסיבות הפעולה (זמן, מקום, סיבה, אופן), למשל «בערב». לואי מפרט על שם עצם, למשל «ספר מרתק».

5 מצאו את הנשוא בכל משפט וכתבו אותו.

- א. בסוף השבוע ייפתח הקניון החדש. – הנשוא: **ייפתח**
- ב. הילדים בגן שמחים מאוד. – הנשוא: **שמחים**
- ג. אתמול הייתה הרצאה מעניינת. – הנשוא: **הייתה**
- ד. המורה לספרות היא סופרת. – הנשוא: **סופרת**

6 מיינו את המשפטים: פועלי או שמני?

פועלי	שמני
הרוח נשבה חזק., הם יחזרו מחר., אכלנו ארוחת ערב.	השמיים בהירים., החנות תהיה פתוחה., העבודה הזאת מצוינת.

7 מתחו קו מעל הלוואי בכל משפט וכתבו מעל הקו «לוואי». ליד המשפט כתבו את שם העצם שהלוואי מתאר.

- א. קראתי ספר **מרתק**. ← מתאר את «ספר»
 ב. הדלת **של הכיתה** נעולה. ← מתאר את «הדלת»
 ג. פגשנו תיירים **מצרפת**. ← מתאר את «תיירים»
 ד. התלמידים **החדשים** הגיעו. ← מתאר את «התלמידים»

8 התאימו כל תיאור לשאלה שהוא עונה עליה.

טור א	טור ב
1. בערב	5 איך?
2. בפארק	3 מדוע?
3. בגלל הגשם	2 איפה?
4. כדי להצליח	1 מתי?
5. במהירות	4 לשם מה?

9 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

- א. במשפט «הספר על השולחן» הנשוא הוא «על השולחן». **נכון**
- ב. מושא בא תמיד אחרי המילה «את». **לא נכון** – מושא יכול לבוא גם אחרי מילות יחס אחרות: ל-, ב-, על, מ-.
- ג. הסגר יכול לבוא בתוך סוגריים. **נכון**

10 נתחו את המשפט: «לפני הבחינה חזרו התלמידים על החומר בספרייה».

חלק המשפט	מה כתוב במשפט
נשוא	חזרו
נושא	התלמידים
מושא	על החומר
תיאור זמן	לפני הבחינה
תיאור מקום	בספרייה

11 הוסיפו לכל משפט הסגר שמציין מקור או עמדה.

- א. **לפי ההודעה של המאמן**, המשחק יתקיים כרגיל.
- ב. התוכנית, **כך נמסר מהעירייה**, תצא לדרך בחודש הבא.
- ג. **לדעתי**, זו הייתה ההחלטה הנכונה.

12 הרחיבו את המשפט «הילדים שיחקו» בעזרת מושא, תיאור זמן, תיאור מקום ולוואי. כתבו את המשפט החדש.

תשובה אפשרית: **אחר הצהריים שיחקו הילדים הקטנים כדורגל בחצר**.

תיאור זמן נשוא נושא לווואי מושא ישיר תיאור מקום

פרק 2: סוגי משפטים והמרות

1 מיינו את המשפטים לפי סוגם.

פשוט	מאוחה	מורכב
למדנו הרבה ועברנו את המבחן., התלמידים והמורים יצאו לטיול.	למדנו הרבה, ולכן עברנו את המבחן., ירד שלג, והכבישים נחסמו.	מי שלמד עבר את המבחן., כשירד שלג, הכבישים נחסמו.

2 התאימו כל פסוקית לסוג שלה.

טור א

טור ב

1. כדי שנבין את החומר

5 מושא

2. אם יירד גשם

3 תיאור ויתור

3. אף על פי שהיה עייף

1 תיאור תכלית

4. שהגיע אתמול

2 תיאור תנאי

5. שהטיול נדחה

4 לזואי

3 הפכו למשפט פשוט. השלימו את הצירוף החסר.

א. כאשר הסתיים השיעור, יצאנו להפסקה. – **בסוף השיעור** יצאנו להפסקה.

ב. מפני שהיה עומס, הרכבת איחרה. – **בגלל העומס** הרכבת איחרה.

4 כתבו משפט מורכב עם פסוקית תיאור זמן, ומשפט מאוחה עם קשר של ניגוד.

תשובה אפשרית: כשהגענו לתחנה, האוטובוס כבר יצא. רצינו להגיע בזמן, אבל האוטובוס יצא מוקדם.

5 השלימו מילת שעבוד מתאימה ליצירת משפט מורכב.

א. נצא לטיול **אחרי ש** יפסיק הגשם.

ב. הוא התאמן **כדי ש** יוכל להשתתף בתחרות.

ג. **אף על פי** שהיה עייף, הוא המשיך ללמוד.

6 כתבו את סוג המשפט ונמקו בקצרה.

משפט	סוג	נימוק
המורה והתלמידים יצאו לחצר.	פשוט	נושאים כוללים, נשוא אחד
כשהגענו, החנות כבר נסגרה.	מורכב	פסוקית תיאור זמן
ירד שלג, והלימודים בוטלו.	מאוחד	שני משפטים עצמאיים

7 מתחו קו מעל הפסוקית בכל משפט, וכתבו מעל הקו את סוגה.

א. ^{פסוקית נושא} **מי שמגיע ראשון** מקבל מקום טוב.

ב. אני יודעת ^{פסוקית מושא} **שהוא צודק**.

ג. הבית ^{פסוקית לוואי} **שבו גרנו** נהרס.

ד. ^{פסוקית תיאור תנאי} **אם תתאמנו**, תצליחו.

8 התאימו את המשפט העיקרי לפסוקית שמשלימה אותו בהיגיון.

טור א

טור ב

1. נשארנו בבית

3 אף על פי שהיה חולה.

2. הדלקנו את האור

1 מפני שהיה סוער בחוץ.

3. הוא הגיע לאימון

4 כשתחזור מהטיול.

4. נדבר על זה

2 כדי שנוכל לקרוא.

9 הרכיבו משני המשפטים משפט אחד עם פסוקית לוואי. כתבו רק את הפסוקית.

א. קראתי ספר. הספר זכה בפרס. – קראתי ספר **שזכה בפרס**.

ב. פגשנו את השכנה. השכנה עברה לגור לידנו. – פגשנו את השכנה **שעברה לגור לידנו**.

10 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

א. «כי» יכולה לפתוח פסוקית סיבה. **נכון**

ב. במשפט מורכב אין משפט עיקרי. **לא נכון** – במשפט מורכב יש משפט עיקרי ופסוקית אחת או יותר.

ג. אפשר להמיר משפט מאוחד במשפט מורכב בלי לשנות את המשמעות. **נכון**

11 המירו את המשפט «בגלל המחלה נעדרתי מהלימודים» למשפט מורכב ולמשפט מאוחד.

תשובה אפשרית: מורכב: מפני שהייתי חולה, נעדרתי מהלימודים. מאוחד: הייתי חולה, ולכן נעדרתי מהלימודים.

12 כתבו שלושה משפטים על חופשה שאתם זוכרים: אחד פשוט, אחד מאוחד ואחד מורכב. כתבו ליד כל אחד את סוגו.

תשובה אפשרית: תשובה אישית, למשל: נסענו לצפון (פשוט). שחינו בכנרת, ואחר כך טיילנו (מאוחד). כשהגענו לחוף, השמש שקעה (מורכב).

פרק 3: קשרים לוגיים ומילות קישור

1 מיינו את מילות הקישור לפי הקשר.

סובה	תוצאה	ויתור
מפני ש-, משום ש-	לפיכך, כתוצאה מכך	אף על פי כן, למרות

2 השלימו מילת קישור לפי הקשר שבסוגריים.

א. הוא לא בא לאימון, **מפני** שהיה חולה. (סיבה)

ב. קראתי את ההוראות פעמיים, **ובכל זאת** טעיתי. (ויתור)

ג. **אם** תסיימו את המשימה, תוכלו לצאת. (תנאי)

3 בחרו את המשפט התקין.

א. איזה משפט תקין?

○ בגלל החום, ולכן נשארנו בבית. • **בגלל החום נשארנו בבית.**

○ בגלל היה חם נשארנו בבית.

ב. איזה משפט תקין?

○ למרות העומס, אבל הספקנו הכול. • **למרות העומס, הספקנו הכול.**

○ למרות היה עומס, הספקנו הכול.

4 המירו את המשפט כך שיביע קשר של ויתור במקום קשר של סיבה: «מפני שהיה קר, נשארנו בבית».

תשובה אפשרית: אף על פי שהיה קר, יצאנו מהבית.

5 התאימו מילת קישור לקשר שהיא מביעה.

טור א

טור ב

1. על מנת

4 ברירה

2. בתנאי ש־

2 תנאי

3. חוץ מ

5 תוצאה

4. או

1 תכלית

5. כתוצאה מכך

3 צמצום

6 השלימו מילת קישור מהמחסן.

א. הכביש נחסם, **לכן** נסענו בדרך עוקפת.

ב. התוכנית מצוינת, **אלא ש־** היא יקרה מאוד.

ג. החדר היה צפוף; **אף על פי כן**, כולם נהנו.

ד. היא שרה **כמו** זמרת מקצועית.

7 ניגוד או ויתור? קראו וקבעו אם הקביעה נכונה.

- א. «אחי אוהב חורף, ואילו אני אוהבת קיץ» – קשר של ניגוד. **נכון**
- ב. «אף על פי שהתאמנו, הפסדנו» – קשר של ניגוד. **לא נכון** – זה קשר של ויתור: ציפינו לנצח, ובכל זאת הפסדנו.
- ג. «הוא עייף, אבל ממשיך לעבוד» – אפשר לראות בזה ויתור. **נכון**

8 כתבו את הקשר הלוגי בין שני חלקי המשפט.

הקשר	משפט
זמן	כשיגיע האביב, נצא לטיול.
תכלית	הוא למד כל הלילה כדי להצליח.
תנאי	אילו התאמנת, היית מצליח.
צמצום	כולם עברו, פרט לשניים.

9 מצאו בכל משפט את מילת הקישור וכתבו את הקשר.

- א. משום שהשעון לא צלצל, איחרנו. ← **משום ש – סיבה**
- ב. הם נשארו בבית, ואילו אנחנו יצאנו. ← **ואילו – ניגוד**
- ג. נכתוב את העבודה יחד, אחרת לא נספיק. ← **אחרת – ברירה**
- ד. יתרה מזו, התוכנית חוסכת זמן. ← **יתרה מזו – הוספה**

10 המירו את הקשר: כתבו את המשפט מחדש עם קשר של תוצאה במקום קשר של סיבה.

- א. נשארנו בבית, כי ירד גשם. – ירד גשם, **ולכן** נשארנו בבית.
- ב. הוא הצליח, משום שהתאמן. – הוא התאמן, **ולפיכך** הצליח.

11 כתבו שני משפטים על אותו מצב – «ההצגה התחילה באיחור» – אחד עם קשר של סיבה ואחד עם קשר של ויתור.

תשובה אפשרית: סיבה: ההצגה התחילה באיחור, מפני שהשחקן הראשי נתקע בפקק.
ויתור: אף על פי שההצגה התחילה באיחור, הקהל נשאר עד הסוף.

12 קראו את הפסקה והוסיפו בה שלוש מילות קישור מתאימות: «הטלפון החכם עוזר לנו מאוד. ____ אנחנו מוצאים בו מידע במהירות. ____ הוא עלול לגזול זמן רב. ____ חשוב להגביל את השימוש בו.»

תשובה אפשרית: למשל / כך; אולם; לכן

פרק 4: מערכת הצורות: שורש, בניין ומשקל

1 השלימו את צורת הסביל.

פעיל	סביל
פינה	פונה
הזמין	הוזמן
גילה	גולה
הדפיס	הודפס

2 באיזה בניין הפועל?

- א. התכתבנו
 ○ פיעל ● **התפעל** ○ הפעיל
- ב. נגשתי
 ● **נפעל** ○ פעל ○ פיעל
- ג. מסבירה
 ○ פיעל ● **הפעיל** ○ הופעל

3 כתבו את שם הפעולה של הפועל.

- א. סידר – **סידור**
- ב. הדליק – **הדלקה**
- ג. התרגש – **התרגשות**
- ד. שמר – **שמירה**

4 הסבירו מה ההבדל במשמעות בין «לבש», «הלביש» ו«התלבש».

תשובה אפשרית: לבש – הנושא שם בגד על עצמו; הלביש – גרם למישהו אחר ללבוש; התלבש – הנושא עשה את הפעולה לעצמו (לבש את בגדיו).

5 מיינו את הפעלים לפי הבניין.

נפעל	פיעל	הפעיל	התפעל
נסגר, נכנס	סידר, טיפל	הדליק, הסביר	התרחץ, התלבש

6 מצאו את השורש. היעזרו במילה אחרת מאותה משפחה.

א. הגיע – **נִגַּע** (רמז: נגיעה)

ב. יָפְלוּ – **נִפְּלַל** (רמז: נפילה)

ג. בָּנוּ – **בִּנְיִי** (רמז: בנייה)

ד. נִקְרָא – **קִרְיָא** (רמז: קריאה)

7 התאימו כל שם פעולה לבניין של הפועל שממנו נגזר.

טור א

טור ב

1. כתיבה

1 פעל

2. סידור

3 הפעיל

3. הדלקה

4 התפעל

4. התרגשות

5 נפעל

5. היכנסות

2 פיעל

8 כתבו את השורש ואת המשקל, ומה המשקל מציין.

מילה	שורש	משקל	משמעות
נגר	נִגַּר	קָטַל	בעל מקצוע
מאפייה	אִפִּי	מִקְטָלָה	מקום
אדמת	אִדַּם	קָטַלַת	מחלה
שביר	שִׁבַּר	קָטִיל	אפשרות (שאפשר לשבור)

9 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

- א. «מגדלור» נוצר מהלחם של «מגדל» ו«אור». **נכון**
- ב. «עיתונאי» נוצר בדרך של שורש ומשקל. **לא נכון** – «עיתונאי» נוצר מבסיס וצורן: עיתון + יֵאִי.
- ג. בבניין הופעל הפעולה נעשית לנושא. **נכון**

10 כתבו את הפועל בבניין המבוקש, באותו שורש.

- א. לבש (הפעיל) – הוא **הלביש** את התינוק.
- ב. כתב (התפעל) – הם **התכתבו** במשך שנים.
- ג. שבר (נפעל) – הכוס **נשברה**.

11 כתבו ליד כל מילה את דרך התצורה שלה.

- א. כדורגל ← **הלחם בסיסים (כדור + רגל)**
- ב. מנכ"ל ← **ראשי תיבות (מנהל כללי)**
- ג. מטבחון ← **בסיס וצורן (מטבח + ון)**
- ד. טלוויזיה ← **שאילה משפה אחרת**
- ה. תלמיד ← **שורש ומשקל (לִמַּד, תִּקְטִיל)**

12 המציאו מילה חדשה בעברית בעזרת הלחם בסיסים או בסיס וצורן, הסבירו את משמעותה ואת דרך יצירתה.

תשובה אפשרית: תשובה אישית, למשל: «ספרגן» = ספר + גן – פינת קריאה בגן ציבורי (הלחם בסיסים).

פרק 5: שם המספר

1 השלימו את המספר במילים.

- א. קנינו **שבעה** (7) עטים.
- ב. קנינו **שבע** (7) מחברות.
- ג. ישבו שם **שלוש עשרה** (13) נשים.
- ד. עברו **שתי** (2) הדקות.

2 מיינו לפי מין שם העצם שהמספר מונה.

שם בזכר	שם בנקבה
ארבעה שבועות, תשעה חודשים, שלושה עשר שירים	ארבע שנים, עשר דקות, אחת עשרה תמונות

3 בחרו את הצורה התקינה.

- א. באירוע השתתפו ____ אורחים.
- **מאתיים** • שתי מאות • שני מאות
- ב. הוא סיים במקום ה____.
- **אחד עשר** • אחד עשרה • אחת עשר

4 כתבו במילים את תאריך הלידה שלכם (היום והחודש) ואת מספר האנשים בביתכם.

תשובה אפשרית: תשובה אישית, למשל: נולדתי בשמונה עשר בינואר. בבית שלנו גרים חמישה אנשים.

5 כתבו כל צירוף בצורת הנסמך, עם שם מיודע (למשל: שלושת הילדים).

נפרד	נסמך ומיודע
שלושה ילדים	שלושת הילדים
ארבע מחברות	ארבע המחברות
שני מורים	שני המורים
שמונה ימים	שמונת הימים

6 התאימו את המספר לשם העצם המתאים לו.

טור א

טור ב

1. שלוש

3 שאלות

2. שלושה

4 פרקים

3. אחת עשרה

2 חודשים

4. אחד עשר

1 שנים

7 תקין או לא תקין? תקנו את הלא תקינים.

א. בכיתה יש שלושים ושניים תלמידים. **נכון**

ב. נפגשנו בשעה שלושה. **לא נכון** – נפגשנו בשעה שלוש.

ג. הוא גר בקומה העשירית. **נכון**

ד. קניתי חמישה עגבניות. **לא נכון** – קניתי חמש עגבניות.

8 כתבו במילים את המספרים שבמתכון.

א. **שתי** (2) כוסות קמח

ב. **שלוש** (3) ביצים

ג. **ארבע** (4) כפות סוכר

ד. כפית **אחת** (1) של מלח

9 כתבו ליד כל צירוף אם המספר בו מונה, סודר או סתמי.

א. הפרק הרביעי ← **סודר**

ב. ארבעה פרקים ← **מונה**

ג. עמוד ארבע ← **סתמי**

ד. בשעה ארבע ← **סתמי**

10 כתבו את התאריך במילים.

א. ב־14 בפברואר – ב־**ארבעה עשר** בפברואר

ב. ב־2 בינואר – ב־**שניים** בינואר

ג. ב־28 באוקטובר – ב־**עשרים ושמונה** באוקטובר

11 כתבו את המאות והאלפים במילים.

מספר	במילים
200	מאתיים
700	שבע מאות
2,000	אלפיים
8,000	שמונת אלפים

12 כתבו מתכון קצר למאכל שאתם אוהבים, ובו לפחות חמש כמויות כתובות במילים.

תשובה אפשרית: תשובה אישית, למשל: שתי כוסות קמח, שלוש ביצים, חצי כוס שמן, כפית אחת אבקת אפייה, ארבע כפות סוכר.

פרק 6: הבנת הנקרא: מאמר עיוני ומאמר עמדה

1 איזה ממד הבנה בודקת כל שאלה?

א. באיזו שנה נפתח המרכז?

• **איתור מידע** • פרשנות והיסק • הערכה ביקורתית

ב. האם הדוגמה בפסקה 3 משכנעת? נמקו.

• איתור מידע • פרשנות והיסק • **הערכה ביקורתית**

ג. מה הקשר בין פסקה 2 לפסקה 3?

• איתור מידע • **פרשנות והיסק** • הערכה ביקורתית

2 התאימו את צירוף הפתיחה למבנה הלוגי שהוא מסמן.

טור א

1. «הגורם המרכזי לכך הוא...»

2. «כדי להתמודד עם הקושי...»

3. «בניגוד לעבר, כיום...»

4. «לתופעה כמה היבטים: ראשית...»

טור ב

4 הכללה ופירוט

2 בעיה ופתרון

1 סיבה ותוצאה

3 השוואה

3 נכון או לא נכון?

א. במאמר עמדה הכותב מציג טענה ומנמק אותה. **נכון**

ב. טבלה בטקסט היא קישוט ואין צורך לקרוא אותה. **לא נכון** – טבלה היא חלק מהמידע ויש לקשר אותה לטקסט.

4 בחרו כתבה מעיתון או מאתר חדשות לבני נוער. כתבו: מה סוג הטקסט, מה המבנה הלוגי שלו, ושאלה אחת מכל ממד הבנה.

תשובה אפשרית: תשובה אישית.

5 מיינו את המשפטים: עובדה או דעה?

עובדה	דעה
האספלט סופג חום, עץ מאדה מים דרך העלים, בלילות חמים קשה להירדם.	זה הפתרון הטוב ביותר, כל עירייה חייבת לטעת עצים, גגות לבנים מכוערים.

6 כתבו את משמעות המילה לפי ההקשר.

א. «התופעה מכונה אי חום» – מכונה: **נקראת**

ב. «הממצאים מעידים על שינוי» – ממצאים: **מה שנמצא במחקר**

ג. «יש לשקול את המחיר» – לשקול: **לחשוב היטב ולהעריך**

7 כתבו את המבנה הלוגי שמתאים לכל תיאור של טקסט.

המבנה הלוגי	הטקסט
סיבה ותוצאה	מסביר מדוע נוצרות סופות ומה קורה אחריהן
השוואה	משווה בין רכבת לאוטובוס
בעיה ופתרון	מציג את בעיית הפקקים ושלוש דרכים להקל עליה
רצף בזמן	מתאר את שלבי ייצור הנייר

8 לפי הקטע «כמה זמן מסך?»: נכון או לא נכון?

א. רוב התלמידים דיווחו על יותר משש שעות מסך ביום. **לא נכון** – רובם דיווחו על שלוש עד חמש שעות.

ב. המארגנים ממליצים על שעה בלי מסך לפני השינה. **נכון**

9 הערכה: האם הסקר מוכיח שמסכים פוגעים בשינה? נמקו.

תשובה אפשרית: לא בהכרח: הסקר מראה קשר בין פחות זמן מסך לשינה טובה, אבל הוא מבוסס על דיווח עצמי בבית ספר אחד, ואולי יש גורמים אחרים. לכן זו עדות חלקית.

10 התאימו כל מונח להגדרה שלו.

טור א

טור ב

1. משפט מפתח

1 המשפט שמבשר את נושא הפסקה

2. טקסט בלתי רציף

3 דעה הפוכה לעמדת הכותב

3. טענת נגד

4 הבנה של מה שלא נאמר במפורש

4. היסק

2 טבלה, תרשים או איור

11 כתבו שאלת הערכה אחת ושאלת היסק אחת על הקטע «כמה זמן מסר?», וענו על אחת מהן.

תשובה אפשרית: היסק: מדוע ממליצים דווקא על השעה שלפני השינה? הערכה: האם ההמלצה מעשית לדעתכם? נמקו.

פרק 7: כתיבה: טיעון וכתיבה ממזגת

1 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

- א. בכתיבה ממזגת מסכמים קודם את המקור הראשון ורק אחר כך את השני. **לא נכון** – מארגנים לפי היבטים ומשלבים את שני המקורות יחד.
- ב. טענת נגד מחלישה תמיד את הטיעון. **לא נכון** – טענת נגד שמופרכת היטב דווקא מחזקת את הטיעון.
- ג. כל פסקה בגוף המאמר עוסקת בנימוק אחד. **נכון**

2 המירו לניסוח רשמי.

- א. «זה סתם בזבוז זמן» – **אין בכך תועלת של ממש**
- ב. «הם נורא עייפים בבוקר» – **תלמידים רבים חשים עייפות רבה בשעות הבוקר**

3 כתבו פסקת נימוק אחת (4–5 משפטים) בעד הטענה «כדאי שבכל בית ספר תהיה גינה». פתחו במשפט מפתח והוסיפו ביסוס.

תשובה אפשרית: תשובה אישית: משפט מפתח, נימוק, ביסוס (דוגמה או עובדה), משפט סיכום.

4 כתבו טענת נגד לטענה «יש לבטל את שיעורי הבית», והפריכו אותה במשפט אחד.

תשובה אפשרית: יש הטוענים ששיעורי הבית מחזקים את החומר שנלמד; אולם אפשר לתרגל בכיתה בהנחיית המורה ולהשאיר לתלמידים זמן למנוחה ולתחביבים.

5 מיינו את הצירופים לפי תפקידם בטקסט טיעון.

הצגת טענה	פתיחת נימוק	הצגת טענת נגד	הפרכה	סיום
לדעתי, יש ל-...	ראשית, נוסף על כך,	יש הטוענים כי	אולם,	לסיכום,

6 התאימו כל נימוק לביסוס המתאים לו.

טור א

טור ב

1. פעילות גופנית משפרת את הריכוז.	2 בשנה שנפתחה הספרייה הוכפל מספר הספרים שהושאלו.
2. ספרייה בבית הספר מעודדת קריאה.	3 תזונאים ממליצים לא לצאת מהבית על בטן ריקה.
3. ארוחת בוקר חשובה.	1 במחקר נמצא שתלמידים שהתעמלו בבוקר פתרו יותר תרגילים.

7 השלימו מילה מאזכרת המחליפה את מה שנאמר לפני כן.

- א. מספר המתנדבים עלה. **תופעה זו** מלמדת על שינוי בחברה.
- ב. הוצע לקצר את ההפסקה. **הצעה זו** עוררה ויכוח.
- ג. התלמידים הגישו שלוש בקשות. **אלה** נבדקו בוועדה.
- ד. התחבורה השתפרה, **והדבר** הקל על התושבים.

8 תכננו טיעון בנושא «האם כדאי להתחיל את יום הלימודים בשעה תשע?».

מה תכתבו	רכיב
תשובה אישית	טענה
תשובה אישית	נימוק 1 וביסוס
תשובה אישית	נימוק 2 וביסוס
תשובה אישית	טענת נגד
תשובה אישית	הפרכה

9 קראו את הפסקה וכתבו ליד כל משפט את תפקידו.

- א. יש להאריך את ההפסקה הגדולה. ← **טענה**
- ב. הפסקה קצרה לא מאפשרת לאכול בנחת. ← **נימוק**
- ג. תלמידים רבים מספרים שהם אוכלים בחיפזון. ← **ביסוס**
- ד. יש הטוענים שהארכת ההפסקה תאריך את יום הלימודים. ← **טענת נגד**
- ה. אולם אפשר לקצר מעט את השיעורים. ← **הפרכה**

10 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

- א. בכתיבה ממזגת מותר להעתיק משפטים שלמים מהמקורות. **לא נכון** – כותבים במילים שלכם ומציינים את המקור.
- ב. בסקירה ממזגת לא מביעים עמדה אישית. **נכון**
- ג. פסקת סיום בטיעון חוזרת לטענה ומחזקת אותה. **נכון**

11 תקנו את הפיסוק: הוסיפו את סימן הפיסוק החסר.

- א. יש שלושה סוגים של נימוקים: עובדות, דוגמאות ודעת מומחים.
- ב. המורה אמרה: «הגישו עד מחר».
- ג. ראשית, חשוב להגדיר את הנושא.

12 כתבו פסקת סיום (3–4 משפטים) לטקסט טיעון בעד הטענה «כדאי לקבוע בבית הספר שעת קריאה יומית».

תשובה אפשרית: לסיכום, שעת קריאה יומית מחזקת את הריכוז ואת אוצר המילים ומעודדת הנאה מספרים. אומנם היא דורשת זמן מתוך יום הלימודים, אך התועלת רבה. לכן ראוי שכל בית ספר יקבע שעה כזאת.

1 נתחו את המשפט: «בשנה שעברה פרסמה העירייה תוכנית חדשה לשימור הרחובות הוותיקים».

חלק המשפט	מה כתוב במשפט
נשוא	פרסמה
נושא	העירייה
מושא	תוכנית
לואי של «תוכנית»	חדשה (וגם: לשימור הרחובות הוותיקים)
תיאור זמן	בשנה שעברה

2 פשוט, מאוחה או מורכב?

א. מי שמתאמן בקביעות משתפר.

פשוט מאוחה • **מורכב**

ב. הרכבת איחורה, ולכן החמצנו את תחילת ההצגה.

פשוט • **מאוחה** מורכב

ג. בגלל התקלה ברכבת החמצנו את תחילת ההצגה.

פשוט מאוחה מורכב

3 השלימו מילת קישור מתאימה לפי הקשר שבסוגריים.

א. **אף על פי** שהזהירו אותו, הוא יצא בלי מטרייה. (ויתור)

ב. קראנו את ההוראות היטב **כדי** לא לטעות. (תכלית)

ג. המחשב התקלקל, **ולכן** לא הגשתי את העבודה בזמן. (תוצאה)

ד. **אם** תסיימו מוקדם, תוכלו לעזור לחברים. (תנאי)

4 כתבו שורש, בניין או משקל, ודרך תצורה.

מילה	שורש או בסיס	בניין / משקל / דרך תצורה
הודלק	ד־ל־ק	הופעל
מכבסה	כ־ב־ס	משקל מְקַטֵּלָה (מקום)
מטבחון	מטבח	בסיס וצורן (יון)
התכתבות	כ־ת־ב	משקל הַתְּקַטְלוֹת (שם פעולה של התפעל)

5 כתבו את המספרים במילים.

- בתחרות השתתפו **שמונה עשרה** (18) נערות.
- קראתי את **ארבעת** (4) הפרקים הראשונים.
- האירוע ייערך ב־**שלושים** (30) בנובמבר.
- בספרייה יש **שלושת אלפים** (3,000) ספרים.

6 התאימו כל מונח להגדרה שלו.

טור א	טור ב
1. טענה	5 שיפוט הטקסט ונימוק בעזרתו
2. ביסוס	2 עובדה, נתון או דוגמה התומכים בנימוק
3. הפרכה	4 טקסט חדש הבנוי ממידע של כמה מקורות
4. כתיבה ממצגת	3 תשובה לטענת הנגד
5. הערכה ביקורתית	1 העמדה שהכותב מבקש להוכיח

7 נכון או לא נכון? תקנו את המשפטים הלא נכונים.

- הסגר הוא חלק הכרחי במבנה המשפט. **לא נכון** – הסגר הוא תוספת; בלעדיו המשפט שלם.
- פועל והופעל הם בניינים סבילים. **נכון**
- היום בחודש נקרא בצורת נקבה: «בשלוש במאי». **לא נכון** – היום בחודש נקרא בזכר: «בשלושה במאי».
- בכתיבה ממצגת מארגנים את המידע לפי היבטים. **נכון**

8 כתבו פסקת טיעון קצרה (5–6 שורות) בנושא «האם כדאי שכל תלמיד יתנדב בקהילה?». שלבו בה טענה, נימוק, ביסוס ולפחות שלוש מילות קישור.

תשובה אפשרית: תשובה אישית. מחוון קצר: טענה ברורה, נימוק מבוסס, מילות קישור מתאימות, משלב רשמי.